

Korte schets van de geschiedenis van de Patria kinderwagenfabriek

15-8-2011/LH

De fabriek werd opgericht in de jaren tachtig van de negentiende eeuw en heeft bestaan tot 1957. Kinderwagens zijn steeds het hoofdproduct geweest, maar daarnaast zijn in de loop van de jaren diverse andere producten gemaakt. Het bedrijf is onder verschillende namen bekend: 'Fa. Van Rosendael & Co.' (in de beginperiode), 'de Nederlandsche Kinderwagenfabriek' (begin twintigste eeuw) en 'Patria kinderwagenfabriek, N.V. v/h Van Rosendael & Co.'. Het was de gehele periode van haar bestaan gevestigd aan de Weurtseweg in Nijmegen.

Het bedrijf werd gestart door Carel A.J. van Rosendael (1857-1905), een vooraanstaand Nijmeegs ondernemer met een grote ijzerwarenwinkel in de Broerstraat. Naast kinderwagens werden er hand-, bakkers- en boodschappenwagens en uitzetladders gefabriceerd en van ongeveer 1897 tot 1899 ook fietsen, merk 'Zwaluw'. Rond de eeuwwisseling is er ook een van de eerste in Nederland geproduceerde auto's gebouwd, eveneens merk 'Zwaluw'. In de 'Registratie Rijksvergunningen' van 1899 staat hij vermeld op naam van Van Rosendael onder nummer 78 en met de opmerking 'in adressant's fabriek vervaardigd'. Hij had een 5 pk benzinemotor, woog 620 kg en was 2.45 m lang. Het is echter bij die ene auto gebleven. In 1895 kostte 'kinderwagens met gummibanden' fl. 11,--, de eenvoudiger 'sportkarren' fl. 2,85. In 1907 wordt een onderscheid gemaakt tussen kinder-, promenade- en sportwagens met prijzen van respectievelijk fl. 9.50 – 26,50, fl. 7,00 – 21,50 en fl. 2,90 – 6,65.

Na de dood van Carel van Rosendael in 1905 werd de fabriek in 1907 overgenomen door Laurens Jan ten Horn (1855-1919). Ten Horn was een zwager van Van Rosendael. Hij had een handel in ijzerwaren en bouwmaterialen in Wageningen die hij bij aankoop van de fabriek van de hand deed. Hij heeft het bedrijf geleid tot aan zijn dood in 1919. Daarna is het voortgezet als een familie NV onder leiding van zijn tweede zoon Hendrik Carel (1895-1985) die al vanaf 1917 directeur was, aanvankelijk vooral belast met de technische kanten. Verkoop en administratie werden geregeld door Th.J. Terburg (1873-1942), de andere directeur, die vroeg in de jaren dertig het bedrijf heeft verlaten.

Een belangrijke innovatie in de tweede helft van de jaren twintig was de introductie van stalen kinderwagens, een vernieuwing die uit Engeland kwam en stormenderhand de markt dreigde over te nemen. De panelen van de kinderwagenbakken werden daarbij gemaakt van staalplaat waarin mooie, strakke decors geperst konden worden. Dergelijke wagens waren in die tijd hoge mode maar voor de productie was een dure 250-tons pers nodig. De Patria leverde de stalen bakken ook aan Belgische fabrikanten op voorwaarde dat zij wegbleven van de Nederlandse markt. In later jaren heeft de stalen kinderwagen weer plaats gemaakt voor de traditionele constructie in hout.

Een succesvol nevenproduct was tot na de Tweede Wereldoorlog de stalen kruiwagen, een eigen vinding waarmee de concurrentie werd aangegaan met de traditionele kruiwagen die van hout gemaakt werd.

In de periode direct na de wereldoorlog ontstond er aanvankelijk een enorme vraag naar kinderwagens, deels omdat veel wagens in de oorlog en de hongerwinter versleten waren (ze hadden gediend om aardappels en dergelijke mee te halen bij de boeren), deels om te voldoen aan de behoefte van de babyboom die na de bevrijding ontstond. In het boekjaar '47/48 werd een topproductie gehaald van 11.281 stuks. De productie van wandel- en poppenwagens was stopgezet omdat men de vraag naar kinderwagens nauwelijks kon bijhouden en werd pas in 1949 weer opgenomen.

Uit de jaren na de oorlog stamt ook de introductie van de opvouwbare kinderwagen die helemaal kon worden ingeklapt. Dat was vooral handig voor de vele gezinnen die door de heersende woningnood krap behuisd waren. Mensen op een bovenhuis konden het wagentje

nu ook gemakkelijker onderaan de trap of in het trapgat stallen. De stof van de opvouwbare bak was uitgevoerd in een modieuze schotse ruit.

Een ander opmerkelijk product was een minimalistisch, lichtgewicht, handig opvouwbaar en goedkoop wandelwagentje dat gemakkelijk mee het openbaar vervoer in kon. Het stond bekend onder de naam 'Nip' en er zijn er veel van verkocht.

Vanaf 1949 liep de vraag naar kinderwagens sterk terug (voor volgende kinderen was geen nieuwe wagen nodig) en nam de concurrentie scherp toe. De fabriek is daarom vanaf 1951, naast de kinderwagens, in de markt voor schoolmeubilair gestapt. Dit vanuit de, terechte, verwachting dat die babyboom na een hausse in kinderwagens enkele jaren later een grote vraag naar nieuwe scholen en meubilair zou veroorzaken. Het ontwerp van de schoolbanken was geheel nieuw: tafels en zitbankjes zaten niet meer aan elkaar vast en de poten waren gemaakt van stalen buis in plaats van het gebruikelijke gietijzer. Het meubilair zag er dus nieuw en modern uit. Het was ook lichter en in eenzelfde klas konden banken van verschillende maat worden gebruikt aangepast aan de verschillende lengte van de kinderen, ergonomisch een groot voordeel. De Patria leverde ook bijbehorend meubilair zoals lessenaars voor onderwijzend personeel en op diverse manieren verstelbare schoolborden. Het was een zeer succesvol concept dat tot aan het einde van het bedrijf in 1957 is voortgezet. Het bedrijf is stopgezet in 1957 bij gebrek aan opvolger voor de directeur. In dat jaar zijn ook de laatste kinderwagens gemaakt.

Samengesteld door L.A. ten Horn 15-8-2011; bronnen: Noviomagus.nl; archief familie Ten Horn; Dagblad De Gelderlander 1880-1956 (regionaal archief Nijmegen); Genlias; Parenteel van Johannes Terburg.